

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA ARDHI, MALIASILI NA UTALII KWA KIPINDI C
HA JANUARI, 2021 HADI FEBRUARI, 2022**

[Imetolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]

Ofisi ya Bunge,
Mtaa wa Makole
S.L.P 941
41105 **DODOMA**

FEBRUARI, 2022

YALIYOMO

YALIYOMO.....	i
TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ARDHI, MALIASILI NA UTALII KWA KIPINDI CHA JANUARI 2021 HADI FEBRUARI, 2022	1
SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA.....	1
1.1 Utangulizi.....	1
1.2 Muundo wa Taarifa	1
1.3 Msingi wa Utekelezaji wa Shughuli za Kamati.....	2
1.4 Njia na Mbinu Zilizotumika	3
SEHEMU YA PILI	4
2.0 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA UCHAMBUZI WA YALIYOBAINIKA	4
2.1 Maelezo ya Shughuli.....	4
2.1.1 Uchambuzi wa Bajeti za Wizara zilizo chini ya Kamati.....	4
2.1.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo	4
2.1.3 Ziara za Ufuatiliaji wa Shughuli za Serikali	6
2.1.4 Uchambuzi wa Taarifa za Utendaji	6
2.1.4.1 Mafanikio na Changamoto katika Sekta ya Ardhi	7
2.1.4.2 Mafanikio na Changamoto katika Sekta ya Maliasili na Utalii ..	18
2.1 Semina kwa Wajumbe wa Kamati.....	30
SEHEMU YA TATU	32
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO.....	32
3.1 Maoni ya Jumla	32
3.1.1 Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.....	32
3.1.2 Wizara ya Maliasili na Utalii	34
3.2 MAPENDEKEZO	36
3.2.1 Kutungwa kwa Sheria ya Uendeshaji wa Mamlaka ya Wanyamapori Tanzania (TAWA).....	36
3.2.2 Usimamizi wa Rasilimali za Misititu Nchini	37
3.2.3 Changamoto ya Sheria ya Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro.....	37
3.2.4 Changamoto Zinazolikabili Bonde La Kilombero.....	38
3.2.5 Kulijengea Uwezo Shirika la Hifadhi za Taifa (TANAPA)	39
3.2.6 Miradi ya Shirika la Nyumba la Taifa ya Morocco Square, Seven Eleven - Kawe, Golden Premier Residence - Kawe na Plot 300 Regent Estate Mikocheni iliyopo Dar es Salaam	40
3.2.7 Mkakati Endelevu wa Upangaji, Upimaji na Umilikishaji wa Ardhi nchini.....	40
3.2.8 Changamoto za Upangaji, Upimaji na Umilikishaji Ardhi Dodoma.....	41
3.2.9 Kuhuisha Sera Mbalimbali zilizopitwa na Wakati	42
SEHEMU YA NNE	44
4.0 HITIMISHO NA KUFUNGA HOJA	44
4.1 Hitimisho.....	44
4.2 HOJA.....	46

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA ARDHI, MALIASILI NA UTALII KWA KIPINDI CHA
JANUARI 2021 HADI FEBRUARI, 2022**

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, naomba kuwasilisha Taarifa ya mwaka ya shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii kwa Kipindi cha Kuanzia Januari, 2021 hadi Februari, 2022. Taarifa hii imejikita katika kuelezea shughuli mbalimbali zilizotekelezwa na Kamati ya Ardhi, Maliasili na Utalii katika kipindi cha mwaka mmoja wakati ikitekeleza majukumu ya kuisimamia na kuishauri Serikali ambayo ni majukumu yake ya kikanuni.

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, taarifa hii imeundwa na sehemu kuu nne kama ifuatavyo: -

- i) Sehemu ya kwanza inatoa maelezo ya jumla ikiwemo msingi wa shughuli za Kamati, mbinu na njia zilizotumika pamoja na orodha ya shughuli zilizotekelezwa kwa kipindi cha mwaka mmoja;
- ii) Sehemu ya pili inafafanua shughuli zilizotekelezwa na uchambuzi wa yaliyojitokeza wakati wa utekelezaji ikiwa ni pamoja na mafanikio na changamoto zilizojitokeza;
- iii) Sehemu ya tatu inatoa maoni ya jumla na mapendekezo ili kuliwezesha bunge kufanya maamuzi, na
- iv) Sehemu ya nne inatoa hitimisho na hoja kwa ajili ya bunge kuweza kujadili na kufanya maamuzi.

1.3 Msingi wa Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, msingi wa utekelezaji wa shughuli za Kamati unatokana na Ibara ya 8 (1) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 ambayo inaeleza kuwa lengo kuu la Serikali ni ustawi wa wananchi wake. Kamati imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi pamoja na Wizara ya Maliasili na Utalii. Katika kutekeleza jukumu hilo, Kamati ina wajibu wa kufanya masuala yafuatayo kwa mujibu wa Kifungu cha 7 (1) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge: -

- a) Kushughulikia bajeti za Wizara inazosisimamia;
- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- c) Kushughulikia taarifa za utendaji za kila mwaka za Wizara hizo; na
- d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022, Kamati ilitekeleza shughuli zifuatazo: -

- i) Kujifunza muundo na majukumu ya Wizara inazosisimamia pamoja na taasisi zilizo chini ya Wizara hizo kwa lengo la kujielimisha na kupata uelewa wa majukumu yanayofanywa na Wizara husika;
- ii) Kujadili taarifa za utekelezaji wa bajeti za Wizara inazosisimamia kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai – Disemba,2021) kwa lengo la kufuatilia utekelezaji wa bajeti;
- iii) Kutembelea na kukagua miradi ya maendeleo chini ya Wizara inazosisimamia iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha 2020/2021; na
- iv) Kuchambua utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2020/2021 na makadirio ya Bajeti ya mwaka 2021/2022 za Wizara inazosisimamia

1.4 Njia na Mbinu Zilizotumika

Mheshimiwa Spika, utaratibu wa kutekeleza majukumu ya Kamati kwa kiasi kikubwa umezingatia **Kanuni ya 136(3)(4) na (5)** ambazo kwa pamoja zinaweka masharti kwamba, Kamati itatekeleza majukumu yake kwa idhini ya Spika na kwa kuzingatia bajeti iliyoidhinishwa kwa mwaka husika. Aidha, **Kanuni ya 142** ya Kanuni za Bunge inataka kubainisha njia au mbinu zilizotumika. Njia kuu zilizotumika na Kamati katika kutekeleza majukumu yake ni zifuatazo: -

- i) Kufanya vikao na Wizara inazosisimamia kwa ajili ya kupokea na kujadili taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo na taasisi zake;
- ii) Kufanya ziara kwa lengo la kujionea utekelezaji wa shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na Wizara na taasisi zake na kuzilinganisha na taarifa iliyochambuliwa na Kamati;
- iii) Kufanya uchambuzi wa taarifa mbalimbali, ikiwemo taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara kwa Mwaka 2020/2021 pamoja na makadirio ya mapato na matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022;
- iv) Kushiriki mafunzo, semina na warsha mbalimbali kwa lengo la kujifunza na kubadilishana uzoefu na Wizara, Mashirika ya Umma, Taasisi Binafsi, Asasi za Kiraia na wadau wengine katika Sekta zinazosimamiwa na Kamati hii; na
- v) Kufanya majumuisho ya mambo yaliyobainika kwenye vikao wakati wa majadiliano ili kuorodhesha mambo makuu ya kutolewa maoni na ushauri.

Mheshimiwa Spika, lengo la kutumia mbinu hizi tofauti ni kuwawezesha wajumbe wa Kamati kujielimisha kwa kiwango cha kutosha katika nyanja ambazo wanawajibika kuzisimamia na kuishauri serikali.

SEHEMU YA PILI

2.0 SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA UCHAMBUZI WA YALIYOBAINIKA

2.1 Maelezo ya Shughuli

Mheshimiwa Spika, Kamati hii inasimamia shughuli za Umma zinazotekelezwa na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi pamoja na Wizara ya Maliasili na Utalii ambapo inasimamia sekta kuu zifuatazo: -

- (a)** Sekta ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi
- (b)** Sekta ya Maliasili na Utalii

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha masharti ya Kifungu cha 7(1) cha nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge yanazingatiwa, Kamati ilipanga na kutekeleza shughuli zifuatazo: -

2.1.1 Uchambuzi wa Bajeti za Wizara zilizo chini ya Kamati

Mheshimwa Spika, Kamati ilitekeleza jukumu hili la kuchambua na kupitia bajeti za Wizara zote mbili na taasisi zake ambapo ni takwa la kikanuni na taarifa ya maoni na ushauri wa Kamati iliwasilishwa na kuridhiwa wakati wa vikao vya Mkutano wa Tatu wa Bunge. Aidha, kwa kuwa Bajeti za Wizara hizo kwa mwaka wa fedha 2021/2022 bado zipo kwenye mchakato wa utekelezaji wake, ni rai ya Kamati kuwa, Serikali itaendelea kuhakikisha kwamba bajeti iliyoidhinishwa na Bunge inapatikana na kutolewa kwa wakati.

2.1.2 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Tarehe 12 - 17 Machi, 2021, Kamati ilitembelea na kukagua miradi iliyotekelezwa na wizara hizi pamoja na taasisi zilizo chini yake kwa mujibu wa Kanuni ya 118 (4) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Tolea la Juni, 2020. Miradi hiyo ni: -

- (i) Mradi wa REGROW katika Hifadhi ya Taifa Ruaha - **Mradi Na.5203**;
- (ii) Private Plantation and Value Chain –Mafinga - **Mradi Na. 4647**;
- (iii) Mradi wa Shamba la Miti Saohill;
- (iv) Kupanga, kupima na kumilikisha Ardhi Mbeya - **Mradi Na2326**;
- (v) Uimarishaji Mipaka ya kimataifa Tunduma - **Mradi Na 2324**; na
- (vi) Mradi wa NHC Momba.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kwamba ufanisi katika utekelezaji wa miradi hiyo utasaidia kuleta ustawi wa wananchi na kuboresha maisha ya Watanzania ambapo jambo hili linaendana na lengo kuu la Serikali la kustawisha maisha ya wananchi sawa na Ibara ya 8 (1) (b) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka, 1977. Kwa ujumla miradi hiyo ikitekelezwa kwa ufanisi: -

- (i) itaondoa au kupunguza kwa kiwango kikubwa migogoro ya ardhi inayotokana na sababu mbalimbali na kuwezesha makundi mbalimbali ya watumiaji wa ardhi kumiliki ardhi kihalali;
- (ii) Itaboresha ustawi wa wananchi kwa kuwamilikisha ardhi kihalali na kuongeza pato la serikali kupitia kodi za ardhi na majengo;
- (iii) itapunguza uharibifu na hasara zinazosababishwa na muingiliano wa wananchi na wanyamapori katika maeneo ya hifadhi;

- (iv) itaboresha miundombinu ya utalii na kuvutia idadi kubwa ya watalii kuja nchini na kuongeza fedha za kigeni na ustawi wa wanachi;

2.1.3 Ziara za Ufuatiliaji wa Shughuli za Serikali

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya kifungu cha 7(1) (d) pamoja na kifungu cha 6 (6) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilitembelea mikoa miwili Ambayo ni Morogoro na Arusha. Ziara hizo ziliwezesha Kamati kufanya ufuatiliaji wa mambo yafuatayo:

- (i) Hifadhi ya Ngorongoro - Arusha kufuatilia hali ya hifadhi na changamoto zinazotokana na shughuli za binadamu zinazoendelea ndani ya hifadhi;
- (ii) Uhifadhi wa Bonde la Kilombero - kuona maendeleo ya Bonde hili ambalo pia ni chanzo kikubwa cha maji ya kuzalisha umeme kwenye Mradi wa Umeme wa Mwalimu Nyerere pamoja na changamoto zitokanazo na shughuli za binadamu ndani ya Bonde; na
- (iii) Hifadhi ya Taifa ya Nyerere- kufuatilia vyanzo vya mito inayotiririsha maji kuelekea Bwawa la Kufua Umeme la Mwalimu Nyerere.

2.1.4 Uchambuzi wa Taarifa za Utendaji

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Januari, 2021 hadi Februari, 2022, Kamati ilipokea na kujadili taarifa mbalimbali za taasisi 13 ambapo taasisi 5 ni za Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na taasisi 8 ni za Wizara ya Maliasili na Utalii. Lengo la kupokea na kujadili Taarifa hizi ni kuiwezesha Kamati kulisaidia Bunge kutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania ambayo imelipa Bunge mamlaka ya kuisimamia na kuishauri Serikali.

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii ya Taarifa inalenga kuonesha uchambuzi wa kina wa yaliyojitokeza katika uchambuzi ambapo matokeo ya uchambuzi yanajumuisha mafanikio na changamoto kwa kila sekta kama ifuatavyo: -

2.1.4.1 Mafanikio na Changamoto katika Sekta ya Ardhi

Mheshimiwa Spika, ardhi ni sekta muhimu katika kustawisha maisha ya wananchi ambapo ikiboreshwa itapunguza migogoro ya ardhi kwa kiasi kikubwa. Aidha, sekta inachochea ukuaji wa uchumi wa mwananchi mmoja mmoja na taifa kwa ujumla. Kamati imebaini mafanikio na changamoto katika sekta ya ardhi kwa miradi na taasisi zifuatazo: -

a) Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa tume hii pamoja na mafanikio mengine, ilipata mafanikio makubwa yafuatayo: -

- (i) Tume imewezesha upimaji na uandaaji wa Hati miliki za Kimila 21,790 katika vijiji 42 vilivyopo Kondo, Mvomero, Uvinza, urambo, Magu, Mkalama, Nzega, Kibondo, Korogwe, Muheza, Monduli, Babati, Bunda na Tarime;
- (ii) Katika kipindi cha miaka sita 2015-2021 Tume imewezesha utatuzi wa migogoro ya mipaka katika vijiji 124 vinavyopakana na hifadhi ya Serengeti pamoja na Hifadhi za Taifa za Misitu;

- (iii) Imefanikiwa kupima maeneo mengi na kutatua migogoro mingi ya mipaka ya vijiji vinavyopakana na hifadhi za Taifa; na
- (iv) Imewawezesha wananchi wengi kumiliki ardhi kihalali na kuongeza pato la serikali kupitia kodi za upimaji na umilikishaji ardhi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana, Kamati imebaini kuwa bado Tume inakumbana na changamoto zifuatazo: -

- (i) ufinyu wa bajeti na hivyo kushindwa kufika maeneo mengi ambayo bado yana migogoro ya ardhi, na
- (ii) Muundo wa Tume hauiwezeshi kutekelezaji majukumu yake kwa ufanisi kwa kuwa ina Bodi ya Ushauri badala ya Bodi wa Wakurugenzi

b) Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya.

Mheshimiwa Spika, Chombo hiki kinaanzia katika Baraza la Ardhi la Kijiji, Kata na Wilaya. Kamati imebaini mafanikio yafuatayo kwenye chombo hiki: -

- (i) Baada ya Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya kuanza kutoa huduma, migogoro mingi imetatuliwa ambapo kati ya mwaka 2004 hadi Disemba, 2020 jumla ya **mashauri 188,470** yamefunguliwa na kati ya hayo mashauri **164,196** yameamuliwa

- (ii) Wizara imeandaa Muongozo wa Sheria ya Mahakama za Utatuzi wa Migogoro ya Ardhi na Kanuni za Baraza la Ardhi na Nyumba la Wilaya zilizotafsiriwa kwa lugha ya Kiswahili na kusambazwa kwa lengo la kutoa elimu kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana kutokana na kuanzishwa kwa mabaraza haya, mabaraza ya ardhi na nyumba ya wilaya yanakumbana na changamoto zifuatazo: -

- (i) Uhaba wa majengo na watumishi (Wenyeviti wa Mabaraza, Makatibu Mahsusi wa kuchapa nakala za hukumu na Watunza Kumbukumbu). Hali hii inaathiri uwezo wa kuanzisha Baraza kila mwaka.
- (ii) Ongezeko la mashauri kutokana na wananchi kuelewa umuhimu wa rasilimali ardhi na hivyo kutokuwa tayari kupoteza ardhi zao ambapo mabaraza yaliyopo yanazidiwa na uwingi wa mashauri.
- (iii) Mkanganyiko wa kimuundo wa mabaraza ya ardhi ya kijiji na kata ambayo yapo chini ya TAMISEMI hali inayopelekea kushindwa kupata usimamizi stahiki wa kisekta.

c) **Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi nchini.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipojadili taarifa za utekelezaji wa programu hii ilibaini mafanikio yafuatayo: -

- (i) Kupanga na kupima jumla ya vipande vya ardhi **87,636** katika Halmashauri **24** ambapo Magu DC **(4,017)**, Misungwi DC **(408)**, Sengerema DC **(2,869)**, Morogoro Manispaa **(971)**, Sumbawanga Manispaa **(2,722)**, Shinyanga DC **(1,121)**, Babati TC **(2,623)**, Geita DC **(1,549)**, Tunduma TC **(7,722)**, Songwe DC **(652)**, Masasi TC **(500)**, Mtwara DC **(1,109)**, Chamwino DC **(3,989)**, Dodoma CC **(131)**, Tabora Manispaa **(905)**, Rufiji DC **(1,325)**, Busega DC **(1,024)**, Mbeya Jiji **(709)**, Musoma Manispaa **(354)**, Arusha Jiji **(19,990)**, Jiji la Dar es Salaam **(30,140)**, Lindi DC **(2,057)** na Mpanda Manispaa **(749)**.

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa Programu hii, Kamati ilibaini kuwepo kwa changamoto mbalimbali kama vile: -

- (i) Baadhi ya wananchi kutokuwa tayari kuachia sehemu ya maeneo wanayomiliki kwa ajili ya miundombinu ya barabara na huduma nyingine za kijamii,
- (ii) Mwamko mdogo wa wananchi kuchangia gharama za upangaji na upimaji ardhi, na
- (iii) Baadhi ya halmashauri kutokutenga fedha katika bajeti zao kwa ajili ya kuwezesha shughuli za upangaji, upimaji na umilikishaji.

d) **Ukusanyaji Kodi ya Pango la Ardhi.**

Mheshimiwa Spika, katika taarifa ya mradi huu, Kamati imebaini mafanikio yafuatayo: -

- (i) Juhudi za Wizara za kujiwekea mikakati na kuisimamia kumeleta ufanisi na kuongeza makusanyo kutoka **shilingi bilion 17** mwaka wa fedha 2011/12 hadi **shilingi bilion 121** kwa mwaka 2020/21 na kwa kipindi cha robo ya kwanza ya mwaka wa fedha 2021/22 **shilingi bilioni 35.3** zilikusanywa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza mafanikio haya na kuitaka serikali kuendelea kusimamia utekelezaji wa mikakati iliyojiwekea ili kuweza kufikia na hata kuvuka malengo iliyojiwekea.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mafanikio yaliyopatikana, bado zipo changamoto zinazosababisha kutokufikiwa kwa malengo ya ukusanyaji maduhuli yanayohusiana na sekta ya ardhi ambapo Kamati ilibaini changamoto zifuatazo: -

- (i) Baadhi ya Mashirika na Taasisi za Serikali kuwa na malimbikizo makubwa ya madeni ya kodi ya pango la ardhi,
- (ii) Uhaba wa watumishi wa kada za ardhi katika baadhi ya Halmashauri pamoja na upungufu wa vitendea kazi kama vile magari kwa ajili ya kusaidia zoezi la ufuatiliaji wa walipa kodi.
- (iii) Kuyumba kwa mawasiliano ya kimtandao (Internet) katika baadhi ya

- vituo vya makusanyo hususani Halmashauri,
- (iv) Kasi ndogo ya wananchi kulipia ankara za umilikishwaji walizopatiwa baada ya maeneo yao kupimwa kupitia njia za urasimishaji au upimaji shirikishi,
  - (v) Baadhi ya Taasisi na Mashirika yasiyozalisha faida kuacha kulipia maeneo yao yote bila ya kuzingatia taratibu za msamaha wa kodi uliotolewa kupitia Gazeti la Serikali (GN) 347 la mwaka 2019, na
  - (vi) Athari za UVIKO 19 katika uchumi ambazo zimesababisha baadhi ya wamiliki wa ardhi wakiwemo wawekezaji kushindwa kulipa kodi ya pango la ardhi kwa wakati.

e) **Bodi ya Usajili wa Wataalam wa Mipangomiji.**

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa, katika kipindi cha Aprili 2016 hadi Oktoba 2021 Bodi imeonesha mafanikio yafuatayo: -

- (i) Kusajili Wataalam wa Mipangomiji **178** na kufikisha jumla ya Wataalam **428** waliosajiliwa na Bodi, na
- (ii) Kusajili kampuni za upangaji ardhi kutoka kampuni **tatu (3)** mwaka 2010 na kufikisha jumla ya kampuni **89** ambapo kati ya hizo kampuni zilizo hai ni kampuni **80**. Kiasi hiki ni sawa na **asilimia 171** ya lengo la usajili kwa Wataalam na **asilimia 178** kwa lengo la kampuni kwa mujibu wa Mpango Mkakati wa Bodi 2015/16 – 2019/20.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana, Bodi inakumbana na changamoto kadhaa katika utekelezaji wa majukumu yake ambapo: -

(i) Mgawanyo wa majukumu unaotumika ambao uliidhinishwa mwaka 2015, utekelezaji wake haujaanza kikamilifu kutokana na uhaba wa rasilimali watu katika Bodi;

(ii) Muundo wa Kiutumishi kupitwa na wakati kwa hivyo kutokidhi kada zote za kitaaluma ambapo Bodi imeshaufanyia maboresho ambayo yameshawaliwa kwa Msajili wa Hazina kwa hatua stahiki; na

(iii) Uhaba wa fedha hususani za kujenga mifumo ya kielektroniki ya usajili wa Maafisa Mipangomiji.

f) **Bodi ya Usajili wa Wathamini.**

Mheshimiwa Spika, Bodi ya Usajili wa Wathamini ni taasisi ya umma iliyoanzishwa mwaka 2018 kwa Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathamini ya Mwaka 2016 **Sura ya 138** kwa ajili ya kusajili wathamini na kudhibiti kazi za uthamini nchini. Majumuku ya Bodi ni usajili wa wathamini ambapo katika usajili Bodi inafanya aina nne za usajili, Usajili Kamili (*Fully Registration*), Usajili wa muda (*temporary Registration*), Usajili wa awali (*provisional Registration*),

Uorodheshaji na Utambuzi wa Wathamini wasaidizi (*Technician Valuers*), Usajili wa Kampuni za Uthamini (*Valuation Consulting Firms*) na kutoa Mafunzo endelevu kwa wathamini, usimamizi wa Nidhamu na Maadili kwa Wathamini na Upimaji wa elimu na uzoefu wa wathamini kwa ajili ya kuwasajili.

Mheshimiwa Spika, Kamati baada ya kupokea na kuchambua taarifa za Bodi hii ilibaini mafanikio yafuatayo: -

- (i) kusajili Wathamini **117** kwa Usajili Kamili, kusajili Wathamini **725** kwa Usajili wa Awali;
- (ii) Kuwatambua na kuorodhesha Wasajili Wasaidizi **45** na kusajili Kampuni za Uthamini **50**;
- (iii) Kuandaa Viwango vya Kazi za Uthamini (*Valuation Standards*) na Mwongozo wa Uthamini (*Valuation Guideline*); na
- (iv) Kukagua na kurekebisha mitaala ya Chuo Kikuu cha Ardhi, Chuo cha Ardhi Tabora, na Chuo cha Ardhi Morogoro kwa kushirikiana na Kamisheni ya Elimu ya Juu Tanzania (*Tanzania Commission for Universities*) na Baraza la Taifa la Ufundi (National Council for Technical Education).

Mheshimiwa spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana, Bodi

inakabiliwa na changamoto kadhaa ikiwemo: -

- (i) Uhaba wa watumishi na Uhaba wa rasilimali fedha kwa ajili ya ujenzi na usimikaji wa mifumo ya kielektroniki ya usajili wa wathamini nchini;
- (ii) Bodi kutojielekeza katika kudhibiti wathamini na Kampuni za uthamini zinazokiuka maadili na hivyo kusababisha kulalamikiwa, na
- (iii) Kasi ndogo ya kusajili wathamini kwenye kiwango cha Usajili Kamili (Fully Registration).

g) **Miradi ya Upimaji Shirikishi, Urasimishaji wa Makazi Holela na Utatuzi wa Migogoro mbalimbali ya Ardhi katika Halmashauri ya Jiji la Dodoma.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Ardhi, Maliasili na Utalii kwa pamoja na Kamati ya Utawala na Serikali za Mitaa ilipokea taarifa kuhusu utekelezaji wa miradi ya upimaji shirikishi, urasimishaji na utatuzi wa migogoro mbalimbali ya Ardhi iliyotekelezwa katika Halmashauri ya jiji la Dodoma. Yafuatayo ni mafanikio yaliyobainika: -

- (i) Halmashauri imefanikiwa kutekeleza upangaji na upimaji kwa **asilimia 80%** ya eneo lote la Jiji la Dodoma;
- (ii) Imeboresha makazi yaliyokuwa holela katika Jiji la Dodoma;
- (iii) Jumla ya **viwanja 335,566** vimepangwa na kupimwa na

umilikishaji umekamilika kwa **viwanja 104,518** ambavyo vimechangia kuongeza pato la Halmashauri na Serikali Kuu kwa ujumla;

- (iv) Jiji la Dodoma limefanikiwa kushirikisha wananchi katika kuchangia utengaji wa maeneo ya huduma kama shule, barabara, hospital na maeneo ya wazi ambayo ni chachu ya maendeleo katika Mitaa yao;
- (v) Mapato ya Jiji yaliongezeka kutokana na makusanyo yatokanayo na kodi za upangaji, upimaji na umilikishaji; na
- (vi) Wananchi waliokuwa na kipato cha chini wamenufaika kwa ardhi yao kupangwa na kupimwa na kufanikiwa kuinuka kiuchumi kupitia kuuza sehemu ya viwanja walivyonufaika katika mradi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa mradi huu, Kamati ilibaini kuwa Mradi umekumbana na changamoto zifuatazo: -

- (i) Uelewa mdogo katika masuala ya ardhi ambao umepelekea baadhi ya wananchi kuhisi ukiukwaji wa makubaliano au kuhisi kupoteza haki zao, na hasa kwa wananchi ambao wananunua maeneo wakati mradi wa upimaji umeshaanza bila kufahamu makubaliano yaliyokuwepo katika mradi kabla ya kuanza upimaji;

- (ii) Baadhi ya wananchi wamekuwa wazito kutoa sehemu ya ardhi kwa ajili ya huduma za kijamii baada ya kutamani kumiliki viwanja vingi kwa lengo la kunufaika.
- (iii) Kuwepo kwa malalamiko kwa baadhi ya wananchi ambao walipimiwa mashamba yako na Makampuni binafsi ambayo hadi sasa hayajaweza kukamilisha zoezi hili. Jambo hili limeleta hofu kwa wamiliki wa maeneo ambayo bado hayana hati miliki.

h) **Shirika la Nyumba la Taifa (NHC)**

Mheshimiwa Spika, Shirika la Nyumba la Taifa linatekeleza majukumu yake kama yalivyoanishwa kwenye Mpango Mkakatati 2015/2025 kwa kusimamia milki, kufanya kazi za ukandarasi na kujenga majengo ya biashara na nyumba za makazi kwa ajili ya kuuza na kupangisha kwa watazania.

Mheshimiwa Spika, Shirika la Nyumba limefanikiwa: -

- (i) Utekelezaji wa miradi ya Morocco Square, Seven Eleven – Kawe, Golden Premier Residents – Kawe na Plot 300 regent Estante Mikocheni iliyopo Dar Es salaam
- (ii) kutengeneza jumla ya mapato ya **shilingi Bilioni 139.9**. kiwango hiki ni sawa na **asilimia 52** ya lengo la

ongezeko la mapato kwa mujibu wa Mpango Mkakati wa Shirika.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio ya Shirika hili, bado linakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- (i) Riba kubwa zinazotozwa na benki za biashara nchini, Madeni makubwa ambayo Shirika linadai watu binafsi na Serikali,
- (ii) Ukosefu wa vifaa vya ujenzi kwa gharama nafuu.
- (iii) Ucheleweshwaji wa malipo.

2.1.4.2 Mafanikio na Changamoto katika Sekta ya Maliasili na Utalii

Mheshimiwa Spika, Tanzania imekuwa na maendeleo ya hifadhi za wanyamapori, misitu na nyuki; na malikale yenye mchango mkubwa katika uhifadhi wa mazingira, ustawi wa wananchi na ukuaji wa uchumi. Aidha, maliasili, utalii na maliakale zimeendelea kuchangia katika kuingiza fedha za kigeni na pato la Taifa. Kamati imebaini mafanikio na changamoto katika sekta ya maliasili na utalii kwa miradi na taasisi zifuatazo: -

a) Mradi wa Uendelezaji wa Maeneo Mapya ya Kimkakati ya Utalii ili Kuongeza Idadi ya Watalii Nchini

Mheshimiwa Spika, Mradi huu wa utalii umefanikiwa katika: -

- (i) Kuchangia **asilimia 25** ya mauzo yote ya nje na **asilimia 60** ya mapato yote yatokanayo na biashara za huduma;
- (ii) Utalii huzalisha ajira takriban **milioni 1.5** ikiwa ni ajira za moja kwa moja na zisizo za moja kwa moja;
- (iii) Ukuaji wa sekta hii umekuwa endelevu ambapo takwimu zinaonesha kuwa idadi ya watalii wanaotembelea nchini imekuwa ikiongezeka kutoka watalii 1,137,182 kwa mwaka 2015 hadi kufikia watalii 1,527,230 kwa mwaka 2019;
- (iv) Mapato yatokanayo na sekta ya utalii yameongezeka kutoka Shilingi trilioni 3.8 (Dola za Marekani bilioni 1.9) mwaka 2015 hadi kufikia Shilingi trilioni 6.06 (Dola za Marekani Bilioni 2.6) mwaka 2019.

Mheshimiwa Spika, mafanikio haya ni sehemu ya utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya mwaka 2020 katika **Ibara** ya 66 -71 inayolenga kuimarisha utalii nchini ikiwa ni pamoja na kupanua wigo wa mazao ya utalii ili kufikia **watalii milioni 5** ifikapo mwaka 2025 kutoka watalii 1,527,230 mwaka 2019. Aidha, inalenga kuongeza mapato yatokanayo na utalii kutoka **Shilingi trilioni 6.06 (Dola za Marekani bilioni 2.6)** mwaka 2019 hadi Shilingi trilioni 13.58 (**Dola za Marekani bilioni 6.0**) ifikapo mwaka 2025.

Mheshimiwa Spika, miradi pamoja sekta ndogo ya utalii kwa ujumla zimekumbwa na changamoto ziafuatzo: -

- (i) Mlipuko wa ugonjwa wa UVIKO-19 uliotokea tangu mwishoni mwaka 2019

ambapo umeathiri kwa kiasi kikubwa maendeleo ya sekta ya utalii nchini baada ya nchi nyingi duniani kufunga mipaka yake na kuzuia safari; na

- (ii) Sekta ya utalii nchini, inategemea zaidi utalii wa wanyamapori ambapo idadi kubwa ya watalii wanaotembelea Tanzania huja kuona wanyamapori.

b) **Mradi wa kuendeleza Maliasili na kukuza Utalii katika Maeneo ya Kipaumbele - Tanzania - *Resilient Natural Resource Management for Tourism and Growth (Regrow)***

Mheshimiwa Spika, mradi huu umeonesha mafanikio yafuatayo: -

- (i) kuongeza ubora wa vivutio vya utalii katika ukanda wa kusini mwa Tanzania;
- (ii) Usimamizi wa maliasili;
- (iii) Kuimarisha na kuendeleza utalii, na
- (iv) Kuongeza fursa za kiuchumi kwa wananchi wanaozunguka hifadhi na kuongeza mchango wa sekta ya utalii katika maendeleo ya kiuchumi nchini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa mradi huu unakabiliwa na changamoto ya mtiririko wa utoaji wa fedha isiyoridhisha inayozorotesha uendelezaji na Usimamizi wa Mradi huu. Kwa mfano: Jumla ya **Shilingi bilioni 30.6** kwa mwaka 2018/2019 zilitengwa kwa ajili ya kutekeleza mradi huu lakini kiasi kilichotolewa na kutumika ni **shilingi bilioni 1.6** sawa na **asilimi 5** tu ya fedha zote, mwaka 2019/2020 mradi

ulitengewa kiasi cha **shilingi bilioni 31.2** na fedha zilizotolewa na kutumika ni **shilingi bilioni 3.1** sawa na **asilimia 12** ya fedha iliyotengwa, na mwaka 2020/2021 Mradi ulitengewa kiasi cha **shilingi bilioni 30.5** lakini kiasi kilichotolewa kwa ajili ya mradi ni **shilingi bilioni 4.6** sawa na **asilimia 15** ya fedha iliyotengwa.

c) **Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania (*Tanzania Wildlife Management Authority*) - TAWA**

Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Wanyamapori Tanzania ilianzishwa kwa amri ya kisheria (*establishment order*) na Waziri mwenye dhamana chini ya Kifungu cha 8 cha sheria ya Kuhifadhi Wanyamapori Na. 5 ya mwaka 2009 na kuchukua baadhi ya majukumu ya kiutendaji ya idara ya wanyamapori ambayo ni usimamizi, uangalizi, na uendelezaji wa rasilimali za wanyamapori nje ya hifadhi za taifa na mamlaka ya hifadhi ya Ngorongoro. TAWA imeonesha mafanikio makubwa yafuatayo ambapo kabla ya mlipuko wa UVIKO 19: -

- (i) Idadi ya watalii wanaotembelea vivutio vya utalii katika Mapori ya Akiba na Mapori Tengefu ilikuwa ikiongezeka kwa kasi kutoka watalii 35,479 kwa kipindi cha mwaka 2015/2016 na kufikia watalii 129,428 kwa kipindi cha mwaka 2018/2019 sawa na **234.7%**. Ongezeko hili la watalii lilitokana na juhudi za maksudi za serikali kutangaza vivutio vya utalii ndani na nje ya nchi; na
- (ii) M.aboresho ya huduma hususani matumizi ya mifumo ya kielekroniki katika kukusanya maduhuli.

Mheshimiwa Spika, TAWA inakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- (i) kutokana na athari za mlipuko wa UVIKO 19, idadi ya watalii imepungua kwa **asilimia 62** kufikia watalii 37,684 mwaka 2020/21 kwa kuwa vyanzo vikuu vya mapato ya TAWA ni Uwindaji wa kitalii na Utalii wa Picha;
- (ii) Mapato ya Mamlaka yalianza kushuka na kufikia **shilingi bilioni 43.74** na **shilingi bilioni 25.75** Mwaka 2019/20 na 2020/21 mtawalia; na
- (iii) Muingiliano kati ya wananchi na wanyamapori ambapo kumekuwa na matukio ya wanyama wakali na waharibufu kufanya uharibufu na kuua wananchi ambapo Kati ya mwaka 2016/17-2020/21 kulikuwa na matukio 6,472 ya wanyama wakali na waharibifu katika Wilaya 85 nchini.

d) **Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania - Tanzania Forest Services Agency (TFS)**

Mheshimiwa Spika, Mafanikio yaliyopatikana kwa kuwepo Mamlaka ya Huduma za Misitu Tanzania (TFS) ni kama ifuatavyo: -

- (i) Kusimamia, kutunza na kukusanya maduhuli kutoka vyanzo mbalimbali vitokanavyo na mazao ya misitu ambapo mapato ya Wakala yamekuwa yakiongezaka kila mwaka. Katika kipindi cha 2015/16 hadi 2020/21 jumla ya **shilingi bilioni 713** zilikusanywa na **shilingi bilioni 123.82** ziliwasilishwa katika **mfuko Mkuu wa Serikali**;
- (ii) kuhamasisha ushiriki wa jamii kwenye shughuli za uhifadhi;
- (iii) Uzalishaji, usambazaji na upandaji wa miche ya miti; na
- (iv) Wakala umetoa michango mbalimbali kwa jamii yenye thamani ya zaidi ya **Shilingi bilioni 3.18**

ambayo ilielekezwa katika shughuli mbalimbali za kijamii ikiwemo ujenzi wa shule na mabweni, Ujenzi wa kompyuta maabara na ujenzi wa viwanja vya michezo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio makubwa ambayo TFS imeyapata, bado inakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- (i) Uhitaji mkubwa wa mazao ya misitu. Kwa mfano: Utegemezi mkubwa wa misitu kwa ajili ya nishati ya kupikia hususani mkaa na kuni umesababisha uvunaji holela na kwa kiasi kikubwa wa misitu unaozorotesha juhudi za Wakala, uvunaji wa mbao kwa ajili ya ujenzi wa ndani na biashara ya nje ya nchi, pamoja na kuvamiwa kwa misitu kwa shughuli za kilimo, ufugaji, makazi na uchimbaji haramu wa madini; na
- (ii) Uwanda mdogo wa kusimamia uhifadhi wa misitu Tanzania kwa kuwa TFS kisheria inasimamia misitu ya Serikali tu.

e) **Hifadhi ya Taifa Serengeti kuwa Hifadhi bora Barani Afrika**

Mheshimiwa Spika, Kamati katika taarifa hii, ilibani kuwa Hifadhi imefanikwa: -

- (i) Kuwa Hifadhi bora Zaidi Barani Afrika na hifadhi ya pili kwa Ubora Duniani;
- (ii) Kuwa hifadhi inayochangia kiasi kikubwa cha mapato katika Sekata ya Utalii. Kwa mfano, kwa miaka 2 mfululizo, Hifadhi ya Taifa Serengeti imechangia **asilimia 47** ya mapato yote yanayokusanywa na TANAPA kwenye hifadhi zake; na

(iii) Kupokea tuzo tatu kwa miaka mitatu mfululizo ya Urithi wa Dunia (*World Heritage Site*), na Usitiri wa maisha (*Man and Biosphere Reserve*) – UNESCO, 1981, tuzo ya Maajabu 7 ya Asili ya Afrika na Dunia 2006, na tuzo ya Hifadhi Bora Barani Afrika 2019, 2020 na 2021 iliyotolewa na 'World Travel Awards.

Mheshimiwa Spika, ni imani ya Kamati kuwa sababu zinazofanya Serengeti kuwa hifadhi bora zinaweza kutumika katika hifadhi zingine na kuleta matokea chanya katika kukuza sekta ya utalii wa nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, changamoto kubwa iliyoikabili hifadhi hii ni Mlipuko wa UVIKO 19 ambapo ulipunguza mapato yake kwa kiwango kikubwa

f) **Programu ya Kuongeza Mnyororo wa Thamani wa Mazao ya Misitu Kibiashara (Forestry Value Chains Development Programme)**

Mheshimiwa Spika, programu ya Mnyororo wa Thamani wa Mazao ya Misitu (FORVAC) imepata mafanikio yafuatayo: -

- (i) Imeongeza faida za kiuchumi, kijamii na kimazingira kutokana na usimamizi wa misitu kwa kuongeza thamani ya mazao ya misitu na kuimarisha ustawi wa jamii kwa ujumla;
- (ii) Uandaaji wa Mipango 15 ya Matumizi Bora ya Ardhi katika eneo la Hekta 70,000, Mipango 26 ya Usimamizi wa Misitu imeandaliwa na kupitishwa kwenye ngazi zote;
- (iii) Utafiti wa aina za miti ambayo haijulikani kwa sasa umefanyika ambapo miti 14 imetambuliwa na kufanyiwa majaribio kwa ajili ya kuingizwa sokoni;
- (iv) Kuwajengea uwezo wadau na kuanzisha vikundi 51 vya kuweka na kukopa katika kongani za Tanga, Lindi na Ruvuma; na
- (v) Kuwajengea uwezo vikundi 15 vya ufugaji nyuki kwa mafunzo katika Kongani zote.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyofikiwa, Programu hii imekabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- (i) Elimu kuhusu umuhimu wa kupanda miti bado haijawafikia wanachi wengi na hivyo kutofikia lengo la kuongeza thamani ya zao la misitu na

kuongeza uchumi wa nchi na ustawi wa wananchi; na

- (ii) Kasi ya upandaji miti katika miji inayokumbwa na ukame ikiwemo Dodoma, Singida na Shinyanga bado ni ndogo.

g) **Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI)**

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI) imeonesha mafanikio ya kiuhifadhi yafuatayo: -

- (i) Kubainisha shoroba 61 za wanyamapori nchini ambazo inasaidia kupunguza migongano kati ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu. Kwa mfano; kwa mwaka 2021 katika mfumo ikolojia ya Ziwa Natron – West Kilimanjaro imeonekana kuna mwingiliano mkubwa wa mifugo na wanyamapori ambao umeathiri uwepo wa mbogo kwani kwa sasa eneo lina mbogo wasiozidi 50. Taasisi imeendelea kufuatilia mtawanyiko na idadi ya tembo ambapo idadi yake imefikia tembo elfu 52,273 mwaka 2020 pungufu ya tembo 56,756 (56%) toka tembo 109,029 mwaka 2009 nchi nzima. Nyumbu na Pundamilia wahamao kwenye mfumo Ikolojia wa Serengeti, ambao kwa sasa wako kwenye eneo la ukomo wa ongezeko la idadi, ambapo nyumbu wahamao wako million 1 na laki 4
- (ii) Kushughulikia magonjwa na tiba kwa wanyamapori;
- (iii) Kudhibiti milipuko ya ugonjwa wa kimeta (anthrax) nchini, ugonjwa wa kutupa mimba au homa ya vipindi (brucellosis) , Kichaa cha mbwa (Rabies) na kichaa cha simba (Canine Distemper Virus) ni

magojwa ya kipaumbele katika kutafiti na kuyadhibiti;

- (iv) Ukamataji na uhamishaji wa wanyamapori kwa ajili ya uendelezaji na uanzishwaji wa mashamba ya wanyamapori yanayomilikiwa na serikali na watu binafsi (Game ranches, farms and zoos), kupandikiza katika hifadhi zinazohitaji na pia katika shughuli za utafiti na kukuza utalii nchini;
- (v) Kurejesha wanyamapori kwenye maeneo yao ya asili. Ili kukuza na kuendeleza uhifadhi wa faru Weusi na Weupe nchini;
- (vi) Kubainisha mbinu za kitaalamu ili kupunguza migongano baina ya binadamu na tembo ambapo hadi kufikia Septemba, 2021 Taasisi imefanya mafunzo kwenye wilaya 17 kati ya 53 zilizoathirika na jumla ya wananchi 400 wamefundishwa na kuwezesha vifaa tajwa ili kusambaza elimu hii kwa jamii zao; na
- (vii) Taasisi imeendelea kutoa ushauri kwa Serikali hasa katika utekelezaji wa miradi mikubwa inayogusa uhifadhi mfano ujenzi wa njia za umeme, Mabwawa ya umeme, Reli na pia ubadilishwaji hadhi na upandishwaji hadhi wa maeneo ya uhifadhi na vitalu vya uwindaji.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi kubwa inayofanywa na TAWIRI, bado inakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- (i) Ubovu wa jengo la ofisi za Makao makuu;
- (ii) Ukosefu wa vifaa vya utafiti hasa Magari na vifaa vya maabara na ongezeko la hitaji la kufanya tafiti za matukio ya dharura yanayohusu migogoro kati ya wananchi na wanyamapori; na

(iii) Kutokuwa na Bodi ya Utendaji

h) Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya Uviko-19

Mheshimiwa Spika, katika mpango huu, Wizara ya Maliasili na Utalii ilitengewa jumla ya **Shilingi billioni 90.2** sawa na **asilimia 6.9** ya fedha yote kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maeneo makuu matano, ambayo ni kuziwezesha Taasisi za Wizara (TANAPA, TAWA, NCAA, TFS na NMT) zilizoathirika zaidi kutokana na mlipuko wa Uviko-19 kutekeleza majukumu yake ipasavyo, Kuimarisha masoko na utangazaji utalii, kuimarisha mazingira ya biashara ya utalii kwa kuzingatia viwango vya afya na usalama vya kitaifa na kimataifa, kuimarisha sekta binafsi kwa kuwajengea uwezo wa kukabiliana na janga la UVIKO-19 na kuimarisha mifumo ya kidigitali ya takwimu za utalii. Mpaka kufikia tarehe 24 Januari 2022, Wizara ilipokea kiasi cha **Shilingi 59.25** sawa na **asilimia 66** ya fedha yote iliyotengwa kwa Wizara na Taasisi zake.

Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza Mpango huo Wizara imefanya Shughuli zifuatazo;

- i) Kuanza kwa kazi ya kihistoria ya Utafiti wa utalii wa ndani (Stand-Alone Domestic Tourism Survey) na Ukokotoaji mchango wa Sekta ya Utalii katika Pato la Taifa ambapo uzinduzi ulifanyika tarehe 15 Januari, 2022 ambao ulizinduliwa na Mheshimiwa Waziri wa Maliasili na Utalii;
- ii) Ujenzi na ukarabati wa kilomita 1,552 za barabara, malango matatu (3), viwanja vya ndege vitatu (3) na vituo vya kutua helikopta

- (Helpads) vitano (5), ununuzi wa mitambo na magari (malori);
- iii) Ukarabati wa kilomita 263 kati ya kilomita 463 katika maeneo ya mapori ya akiba;
  - iv) Ukarabati wa barabara katika Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro eneo la Golini hadi Njiapanda ya Seneto na Olduvai hadi Nasera Rock;
  - v) Kuanza kwa ukarabati wa barabara na njia za kutembea kwa miguu katika maeneo ya misitu ya Magamba, Kalambo, Pugu-Kazi Mzumbwi, Rungwa na Amani;
  - vi) Ukarabati wa maeneo na miundombinu ya malikale ya Mikindani, Tendaguru, Jengo la Kihistoria Lindi, magofu ya Kua, Kimbiji na Mbua Maji, makumbusho ya Nyumba ya Utamaduni, Kijiji cha Makumbusho, Azimio la Arusha, Elimu Viumbe, Majimaji na Mwl. Nyerere;
  - vii) Mafunzo ya wadau wa utalii 150 kwa kila mkoa kwa mikoa 26 ya Tanzania Bara kuhusu miongozo ya kukabiliana na janga la UVIKO-19, ambapo mafunzo hayo yamezinduliwa rasmi tarehe 29 Januari, 2022 Jijini Dar es Salaam;
  - viii) Ushiriki wa Onesho la Dubai Expo 2020 lililofanyika Dubai na onesho la Fitur lililofanyika nchini Hispania
  - ix) Mafunzo ya kuwajengea uwezo waongoza Watalii 151 nchini yametolewa;
  - x) Kujenga mfumo wa kufanya Ufuatiliaji na Tathmini (M&E) wa utekelezaji wa Fedha za UVIKO-19 na mfumo wa kufanya tathmini ya huduma za malazi na kuzipanga katika madaraja ya ubora (AserT) pamoja na MNRT Portal umeboreshwa;

- xi) Ununuzi wa magari ambapo hadi sasa utaratibu wa ununuzi wa magari 20 kupitia Wakala wa Manunuzi Serikalini (GSPA) unaendelea baada ya fedha za kununulia magari hayo kupelekwa kwenye taasisi husika.
- xii) Jumla ya mikataba (120) inayohitajika kwa ajili ya utekelezaji wa mpango wa UVIKO - 19 imeandaliwa. Mikataba 112 ambayo ni asilimia 93.3 ya mikataba yote imesainiwa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri iliyofanywa na mpango huu, bado unakabiliwa na changamoto zifuatazo;

- i) Kukamilisha mikataba kulingana na taratibu za manunuzi;
- ii) Baadhi ya zabuni kurudiwa kutangazwa kutokana na gharama za wazabuni kuwa kubwa kuliko fedha zilizotengwa kwa ajili ya mradi, mathalani jumla ya zabuni tano zimerudiwa kutoka taasisi za TANAPA, TAWA na NCAA; na
- iii) Kukosekana kwa manunuzi ya Mitambo yakiwemo magreda, boti, na magari maalumu kutoka GPSA na hivyo kulazimu kuanza utaratibu wa manunuzi wa vifaa hivyo kutoka kwa watengenezaji (dealers).

2.1 Semina kwa Wajumbe wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka mmoja cha utekelezaji wa majukumu ya Kamati, wajumbe walipata fursa ya kushiriki katika semina mbalimbali ambazo zililenga kuwajengea uwezo kama ifuatavyo: -

a) Semina Kuhusu Mapendekezo ya Kuanzishwa kwa Kanuni za Kuanzisha Mabucha ya Kuuza Nyamapori

Mheshimiwa Spika, Semina hii iliandaliwa na kutolewa na Wizara ya Maliasili na Utalii. Kupitia semina hii wajumbe

waliweza kupata uelewa wa kutosha kuhusu namna wizara inavyotunga sheria ndogo mamlaka iliyokasimiwa na Bunge lako tukufu kwa kuzingatia masharti yaliyowekwa katika Katiba ya nchi. Kanuni hizo zinalenga kuweka masharti ambayo yatarahisisha upatikanaji wa nyamapori.

b) Semina kuhusu Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi

Mheshimiwa Spika, semina hii ilitolewa na Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi kwa lengo la kuwajengea wajumbe uwezo wa uelewa juu ya mipango ya Tume katika kupanga matumizi ya ardhi nchini. Mipango ya matumizi ya ardhi imeonekana kuwa ni suluhisho la migogoro ya matumizi ya ardhi baina ya watumiaji mbalimbali nchini hasa wakulima na wafugaji.

Mheshimwa Spika, pamoja na mpango huu mzuri na mikakati mingi iliyopo ya kuhakikisha kila kipande cha ardhi nchini kinapangiwa matumizi, kasi ya upangaji matumizi ya ardhi ni ndogo kwani hadi kufikia Mwezi Disemba 2019, takriban vijiji 2,300 kati ya vijiji 12,319 vilivyopo nchini ndivyo vilivyokuwa vimepangiwa matumizi ya ardhi. Kasi hii ni ndogo kulinganisha na ongezeko la migogoro ya ardhi na mahitaji ya watumiaji ardhi.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maoni ya Jumla

Mheshimiwa Spika, yafuatayo ni maoni ya Kamati kuhusu shughuli zilizotekelezwa katika kipindi cha kuanzia Januari 2021 hadi Februari 2022 ambayo yanabainisha mtazamo wa kile kilichojiri wakati Kamati ikitimiza majukumu yake.

3.1.1 Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi

- i) Mipango mizuri ya sekta bila utekelezaji haiwezi kuleta tija iliyokusudiwa. Kamati inaona bado kuna umuhimu wa Serikali kutenga bajeti ya kutosha kwa Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi ili iweze kuratibu kazi ya upangaji wa matumizi ya ardhi kote nchini na kutatua migogoro ya ardhi;
- ii) Muundo wa Tume ya Taifa ya Mipango ya Matumizi ya Ardhi hauikidhi azma ya serikali ya awamu ya Sita katika kuharakisha na kuhakikisha kuwa kila kipande cha ardhi kinapimwa;
- iii) Uhaba wa majengo na watumishi wa Mabaraza ya Ardhi na Nyumba ya Wilaya, umeathiri uwezo wa

kuanzisha mabaraza hayo kila mwaka. Kamati inaona kuwa kuna umuhimu kwa Serikali kuongeza majengo na watumishi wa mabaraza ya ardhi hususan wenyeviti, makatibu Mahsusi wa kuchapa nakala za hukumu na watunza kumbukumbu ili kuongeza idadi ya mashauri yanayosikilizwa na baraza. Aidha, Kamati inaona kuwa wajumbe wa mabaraza ya ardhi ya Kijiji na ya Kata wanatakiwa kuwa na weledi wa masuala ya ardhi;

- iv) Kasi ndogo na kukosa mkakati wa kupanga, kupima na kusajili kila kipande cha ardhi ili kupunguza migogoro isiyo ya lazima hususani katika vijiji-miji na maeneo yanayokua kwa kasi (*Rapid imerging Towns*);
- v) Mwitikio mdogo wa halmashauri nchini katika kutenga bajeti ili kusaidia zoezi la kupanga, kupima na kumilikisha
- vi) Wananchi kuwa wazito kutoa maeneo yao wakati wa zoezi la kurasimisha makazi holela mijini kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu ya kijamii;
- vii) Mfumo mbovu wa kuyasimamia makampuni binafsi ambayo yanashirikishwa katika KKK. Hali ambayo imepeleka ucheleweshwaji wa kutoa hati, utapeli wa baadhi ya makampuni na baadhi ya wananchi wamedhulumiwa fedha zao kwa sababu tangu walipe ni muda mrefu hawajaweza kupewa hati zao;
- viii) Zoezi la kupima na Kumilikisha ardhi limekuwa likichukua muda mrefu Sana kukamilika na kuna wakati haijajulikani muda muafaka wa kukamilika.

Kukosekana kwa Muda Maalumu (Time frame) wa kukamilisha zoezi la kupima na kumilikisha ardhi katika maeneo tofauti kunachangia migogoro ya ardhi na ujenzi holela wa makazi na kunapelelea kukosesha serikali mapato;

- ix) Ukosefu wa miundombinu ya uhakika ya TEHAMA unapunguza ufanisi katika kukusanya mapato ya sekta hii;
- x) Kasi ndogo ya utoaji elimu kwa umma kupitia vyombo vya habari na mikutano ya hadhara kuhusu umuhimu wa wamiliki wa ardhi kulipa ankara zao kwa wakati, unaathiri utekelezaji wa zoezi la ukusanyaji wa mapato;
- xi) Uwepo wa sera ambazo zimepitwa na wakati mfano Sera ya Ardhi ya mwaka, 1995 na kutokuwepo kwa sera mbalimbali mfano Sera ya Nyumba (Housing Policy) kunaathiri ukuaji wa sekta ya ardhi;
- xii) Kukosekana kwa Mamlaka ya kusimamia sekta ya Nyumba (Real Estate Regulation and Control) nchini kumepelekea kuwepo kwa utitiri wa madalali wa nyumba, uholela wa bei za kupanga na hata kuikosesha mapato serikali kwa kiasi kikubwa; na
- xiii) Uratibu usioridhisha wa upimaji wa ardhi katika serikali za mitaa umepelekea uvamizi wa maeneo ya hifadhi za misitu na wanyamapori na kusababisha migogoro ya kisekta.

3.1.2 Wizara ya Maliasili na Utalii

- i) Pamoja na Tanzania kubarikiwa na utajiri wa aina mbalimbali za vivutio vya utalii, bado serikali haijawekeza vya kutosha katika kuvitambua, kuviendeleza na kuvitangaza vivutio vyetu vya utalii;
- ii) Mwenendo usioridhisha wa kuendelea kutegemea zaidi zao moja la utalii ambalo ni Utalii wa WANYAMA PORI kunasababisha sekta hii kukua kwa kasi ndogo na kutochangia kikamilifu katika uchumi wa nchi na ustawi wa wananchi wake;
- iii) Mradi wa kuendeleza Maliasili na kukuza Utalii katika Maeneo ya Kipaumbele (*Resilient Natural Resource Management for Tourism and Growth*) unakumbana na changamoto ya kutengewa fedha lakini zinazotolewa kwa ajili ya utekelezaji ni kiasi kidogo ambacho hakiwezi kuleta ufanisi;
- iv) Ubovu wa miundombinu na vitendea kazi vya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori unazorotesha na kuondoa morali za watumishi wa taasisi na hivyo kupunguza kasi na ufanisi wa tafiti hizo;
- v) Mfumo wa matumizi ya ardhi ya Hifadhi ya Ngorongoro uliwekwa vizuri kisheria na kikanuni wakati wa uanzishwaji wake. Hata hivyo, usimamizi hafifu katika utekelezaji wa mfumo huo umeleta changamoto nyingi ikiwa ni pamoja na kuharibu mazingira ya hifadhi hali inayotishia kupotea kwa sifa ya urithi wa dunia;
- vi) Uwepo wa sera ambazo zimepitwa na wakati mfano Sera ya Utalii ya mwaka 1999, Sera ya Taifa ya Misitu ya Mwaka, 1998, Sera ya Malikale ya Mwaka 2008 na Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki ya Mwaka 1998 kunapelekea wizara kushindwa kuendana na kasi ya mabadiliko ya kidunia;
- vii) Tatizo la kimuundo la TFS kama Wakala wa Misitu limeifanya Wakala ishindwe kusimamia sekta ya misitu kwa ufanisi;

- viii) Uvamizi wa bonde la Kilombero kwa shughuli za kibinadamu litaendelea kutishia uhai na uendeleu wa Mradi wa Kufua Umeme wa Mwalimu Nyerere iwapo Serikali haitachukua hatua za haraka; na
- ix) Katika kutekeleza mpamgo wa maendeleo wa ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO-19, Kamati inaona kuna umhimu kwa Wizara kuongeza kasi ya utekelezaji ikiwa ni pamoja na kumaliza kusaini mikataba nane (8) iliyosalia, kuwasilisha maombi ya fedha zilizobaki kila mara baada ya kukamilishwa kwa mikataba hata kama ni michache na kuendelea kusimamia kwa karibu na kufanya ufuatiliaji (M&E) wa miradi ambayo imekwishaanza kutekelezwa

3.2 MAPENDEKEZO

3.2.1 Kutungwa kwa Sheria ya Uendeshaji wa Mamlaka ya Wanyamapori Tanzania (TAWA)

KWA KUWA, Mamlaka ya Wanyamapori Tanzania ilianzishwa kwa amri ya kisheria (*establishment order*) na Waziri mwenye dhamana chini ya Kifungu cha 8 cha sheria ya Kuhifadhi Wanyamapori Na. 5 ya mwaka 2009 ili kusimamia mapori ya akiba, mapori tengefu, jumuiya za hifadhi ya wanyamapori na maeneo ya ardhi oevu ambapo mamlaka hii inasimamiwa na Bodi ya Ushauri badala ya Bodi ya Utendaji;

NA KWA KUWA, Hali hii inaathiri utendaji wa mamlaka kwa kuwa inakosa nguvu ya kisheria katika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuharakisha mchakato wa kuleta Bungeni Muswada wa Sheria ya Mamlaka ya Hifadhi ya Wanyamapori itakayoainisha bayana majukumu yake na kuanzisha Bodi ya Utendaji itakayoipa nguvu ya kisheria katika kutekeleza majukumu yake.

3.2.2 Usimamizi wa Rasilimali za Misitu Nchini

KWA KUWA, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (TFS) wamekuwa wakifanya kazi nzuri ya udhibiti wa matumizi ya rasilimali za misitu ya Serikali Kuu peke yake na kuziacha rasilimali zingine za misitu zisizo za serikali bila udhibiti madhubuti wa matumizi;

NA KWA KUWA, changamoto ya udhibiti wa matumizi ya rasilimali za misitu isiyokuwa ya Serikali pamoja na kuleta mgongano kwenye matumizi ya rasilimali hizo, kunachangia kuleta uharibifu na kutishia uendelevu wa misitu yetu;

KWA HIYO BASI, Bunge linashauri kwamba, Serikali kwa mara nyingine, kuharakisha mchakato wa kuipandisha hadhi Wakala wa Misitu Tanzania (TFS) kuwa Mamlaka ya Misitu Tanzania ili kuipa nguvu ya kisheria ya kusimamia na kudhibiti matumizi ya rasilimali za misitu yote nchini.

3.2.3 Changamoto ya Sheria ya Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro

KWA KUWA, Serikali imekuwa ikitumia Mfumo wa Matumizi Mseto ya Ardhi (*Multiple Land Use System*) katika Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro kwa mujibu wa Sheria ambao umeiletea sifa Tanzania na kuifanya hifadhi hii kuwa sehemu ya urithi wa dunia;

NA KWA KUWA, mfumo huo pamoja na manufaa uliyoiletea nchi, bado umeleta changamoto nyingi, ikiwemo ongezeko la watu na mifugo, pamoja na shughuli nyingine za binadamu katika Hifadhi, hali hii imesababisha kuongezeka kwa gharama za kuwahudumia wananchi, pamoja na kuwepo kwa uharibifu wa mazingira, hali inayotishia kupoteza hadhi ya Hifadhi hiyo kama eneo la urithi wa dunia;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kutekeleza mambo yafuatayo: -

- (i) kuharakisha mchakato wa kufanya tathmini ya kina kuhusu mfumo wa matumizi ya ardhi katika eneo hilo, ili kusaidia kufanya marekebisho ya Sheria iliyoanzisha Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro ili kuendana na hali halisi iliyopo sasa.
- (ii) Serikali itafute namna bora ya kushughulikia changamoto ya eneo la Hifadhi Ngorongoro juu ya wananchi na mifugo ndani ya eneo hilo.

3.2.4 Changamoto Zinazolikabili Bonde La Kilombero

KWA KUWA, bonde hili limebainika kuwa linakabiliwa na changamoto kadhaa zinazotokana na matumizi mabaya ya ardhi ya bonde kama vile uvamizi wa shughuli za kibinadamu zisizo endelevu kama vile uvuvi, kilimo, ufugaji pamoja na uanzishwaji wa makazi holela au yaliyorasimishwa isivyo halali,

NA KWA KUWA, hali hiyo imeathiri kwa kiwango kikubwa uhifadhi wa bonde na kutishia kupoteza sifa ya kuendelea kuwa moja ya maeneo 4 yaliyotambuliwa kama yenye ardhi oevu (RAMSAR site), kupungua kwa mtiririko wa maji kuelekea Bwawa la Nyerere na hivyo kutishia uendelevu wa mradi wa kufua umeme na mradi wa SGR unaotegemea umeme kutoka Bwawa la Nyerere, kutoweka au kupungua kwa bioanuai za wanyamapori, misitu na samaki,

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kutekeleza mambo yafuatayo: -

- (i) Bonde la Kilombero lipandishwe hadhi kuwa hifadhi ya Taifa ili kuliwezesha eneo hili kuhifadhiwa vyema na

kulinda mazingira yasiendelee kuharibiwa na shughuli za kijamii na kiuchumi zinazoendelea;

- (ii) Kuimarisha ulinzi wa Bonde kwa kutumia Jeshi Usu pamoja na kuwashirikisha wananchi katika shughuli za uhifadhi wa Bonde na kuwaelimisha wananchi wanaozunguka hifadhi ya Bonde kuhusu umuhimu wa kulinda na kulihifadhi bonde; na
- (iii) Wananchi wote wanaofanya shughuli za kibinadamu zinazoleta athari kwenye bonde la Kilombero waondolewe ili kunususru na kuhifadhi bonde hilo.

3.2.5 **Kulijengea Uwezo Shirika la Hifadhi za Taifa (TANAPA)**

KWA KUWA, Idadi ya Hifadhi za Taifa imeongezeka kutoka hifadhi 16 hadi 22; ambapo hata kabla ya kuanzishwa kwa hifadhi mpya 6, ni hifadhi 5 kati ya 16 zilizokuwa zina uwezo wa kujiendesha zenyewe na kuzalisha ziada iliyosaidia kuendesha Hifadhi za Taifa nyingine 11;

NA KWA KUWA, Shirika linalipa kodi zote stahiki ikiwa ni pamoja na gawio kwa Serikali ambapo fedha hizo zingeweza kutumika kuzilea na kuzikuza hifadhi ambazo hazijaweza kujitegemea;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuangalia uwezekano wa kulipunguzia, au kuliondolea baadhi ya tozo kwa muda maalum ili kuliongezea Shirika nguvu ya kuweza kuzihudumia Hifadhi za Taifa kwa ufanisi na kuziwezesha hifadhi zote kujiendesha kwa mapato yake.

3.2.6 Miradi ya Shirika la Nyumba la Taifa ya Morocco Square, Seven Eleven - Kawe, Golden Premier Residence - Kawe na Plot 300 Regent Estate Mikocheni iliyopo Dar es Salaam

KWA KUWA, kwa muda mrefu sasa miradi tajwa hapo juu imesimama, tangu ujenzi wake ulipoanza mwaka 2012 na 2013 kwa fedha za mkopo ambapo miradi hiyo ilitarajiwa kukamilika mwaka 2015 na 2016;

NA KWA KUWA, kutokamilika kwa miradi hiyo kwa wakati kumeongeza gharama za ujenzi, ongezeko la riba, na Serikali kupata hasara kubwa ambayo inasababisha kutopatikana kwa thamani halisi ya fedha iliyowekezwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuchukua hatua stahiki na kwa wakati, ili kuiwezesha NHC kukamilisha miradi hiyo ili tija ya uwekezaji huo ionekane.

3.2.7 Mkakati Endelevu wa Upangaji, Upimaji na Umilikishaji wa Ardhi nchini

KWA KUWA, programu ya upimaji, upangaji na umilikishaji wa ardhi iliyokuwa inatekelezwa kwa majaribio katika Wilaya za Kilombero, Malinyi na Ulanga, kwa kutumia zaidi fedha za wafadhili imekamilika kwa mafaniko makubwa ambapo ilitarajiwa kusambazwa katika Wilaya nyingine za Mkoa wa Morogoro na Nchi kwa ujumla kwa kutumia bajeti ya ndani;

NA KWA KUWA, Serikali haijatenga fedha za kutosha za ndani kwa ajili ya kuendeleza programu hiyo ambayo imeonesha muelekeo wakufanikiwa kupunguza kwa kiasi kikubwa migogoro ya ardhi nchini. Kutotenga fedha za kutosha kunaathiri ufanisi wa programu hii;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuhakikisha inatenga fedha za ndani za kutosha kwa ajili ya kuendeleza programu hii na programu nyingine ambazo zimeonesha mafanikio makubwa katika kuondoa migogoro ya ardhi nchini.

3.2.8 Changamoto za Upangaji, Upimaji na Umilikishaji Ardhi Dodoma

KWA KUWA, zoezi la upangaji, upimaji na umilikishaji wa ardhi katika Jiji la Dodoma limekumbana na changamoto kadhaa za malalamiko ya ukosefu wa maadili toka kwa watumishi wa Halamshauri, Kuwepo kwa Makampuni ya kupima yenye utapeli, ukosefu wa elimu kwa wanachi na mgongano wa kimaslahi;

NA KWA KUWA, changamoto hizo zimekuwa zikikwamisha na kupunguza kasi ya upimaji wa ardhi ambapo unaikoshesha serikali mapato yatokanayo na gharama za upimaji na kuwanyima wananchi wa makundi tofauti haki ya kumiliki ardhi kisheria;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kutekeleza mambo yafuatayo: -

- (i) Bodi na Mabaraza yanayoshughulika na usajili na nidhamu za watumishi wa Sekta ya ardhi ijielekeze zaidi katika kudhibiti maadili ili kurejesha imani kwa wananchi na taasisi zinazohudumiwa na wataalamu hawa;
- (ii) Kuweka mkakati wa kutoa elimu ya kutosha kwa wananchi kabla na kipindi cha zoezi la upimaji na umilikishaji ili kuondokana na migogoro isiyo ya lazima; na
- (iii) Makampuni yote ambayo yalipewa kazi ya kurasimisha makazi katika Jiji la Dodoma na hayajakamilisha kazi hiyo kwa zaidi ya mwaka mmoja yatimize wajibu wao wa kisheria.

3.2.9 Kuhuisha Sera Mbalimbali zilizopitwa na Wakati

KWA KUWA, Sera nyingi katika sekta ya Ardhi na ile ya Maliasili na Utalii zimepitwa na wakati, kwa mfano Sera ya Taifa ya Utalii ya mwaka 1999, Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki ya mwaka, 1998;

NA KWA KUWA, kupitwa huku na wakati kunasababisha ugumu katika kutekeleza baadhi ya mambo ambayo yanatekelezwa kulingana na mabadiliko ya wakati na mazingira, sera ya Malikale ya Mwaka, 2008, Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki, na Sera ya Ardhi ya Mwaka 1995;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuharakisha mchakato wa kuzihuisha sera zilizopitwa na wakati ili kuwezesha utekelezaji wake kuwa na ufanisi.

3.2.10 Kuanzisha Mfuko wa Kupanga, Kupima na Kumilikisha (KKK)

KWA KUWA, Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha (KKK) Ardhi nchini imeonesha mafanikio makubwa baada ya kufanikiwa kumilikisha vipande vingi vya ardhi nchini na kupelekea kuondoa migogoro ya ardhi kwenye maeneo yaliyomilikishwa;

NA KWA KUWA, bado kuna maeneo mengi nchini yanayohitaji kufikiwa na programu hii ili kumaliza kabisa changamoto zinazotokana na vipande vya ardhi ambavyo havijapimwa nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaishauri Serikali kuanzisha Mfuko wa KKK kama ulivyo Mfuko wa Maji ambapo mfuko huu

utatumika kwa ajili ya Kupanga, Kupima na kumilikisha ardhi nchini hasa vijiji Miji (Growing towns) na kupunguza/ kuondoa kabisa makazi holela na kuongeza wigo wa walipa kodi.

3.2.11 Kuanzishwa kwa Mamlaka ya kusimamia Sekta ya Nyumba Nchini (Real Estate Regulatory Authority - RERA)

KWA KUWA, nchi yetu haina mamlaka inayosimamia sekta ya nyumba na limekuwa ni tatizo la muda mrefu,

NA KWA KUWA, Kukosekana kwa Mamlaka ya kusimamia sekta ya Nyumba (Real Estate Regulation and Control) nchini kumepelekea kuwepo kwa utitiri wa madalali wa nyumba, uholela wa bei za kupanga na hata kuikosesha mapato serikali kwa kiasi kikubwa,

KWA HIYO BASI, Bunge linashauri kwamba, Serikali iharakishe mchakato wa kuanzisha Mamlaka ya kusimamia Sekta ya Nyumba ili kuwepo na chombo madhubuti kinachosimamia sekta ya nyumba nchini.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO NA KUFUNGA HOJA

4.1 Hitimisho

Mheshimiwa Spika, mafanikio ya Kamati ya Ardhi, Maliasili na Utalii katika kutekeleza Shughuli zake kwa kipindi cha Februari 2021 hadi Januari, 2022 yametokana na juhudi, weledi pamoja na umahiri mkubwa wa Wajumbe katika kushiriki na kutoa maoni yenye tija wakati wote ambapo Kamati imekuwa ikiisimamia Serikali. Ni wazi kwamba, ufanisi wa utendaji wa Kamati hii unatokana zaidi na Ofisi yako kuwajengea uwezo Wabunge na kuwapa msaada stahiki wa kitaalam, na kiushauri wakati wote. Kwa heshima kubwa ningependa kuwataja majina yao, hata hivyo, kutokana na ufinyu wa muda naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu Rasmi za Bunge (Hansard). Majina hayo ni haya yafuatayo: -

1. Mhe. Ally Juma Makoa, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. Shabani Omary Shekilindi, Mb – M/Mwenyekiti
3. Mhe. Jafari W. Chege, Mb Mjumbe
4. Mhe. Soud Mohamed Juma, Mb ’
5. Mhe. Phillip Augustino Mulugo, Mb ”
6. Mhe. Khalifa Salum Suleiman, Mb ”
7. Mhe. Vedastus Manyinyi Mathayo, Mb ”
8. Mhe. Neema William M gaya, Mb ”
9. Mhe. Asya Mwadini Mohamed, Mb ”
10. Mhe. Flatei Gregory Massay, Mb ”
11. Mhe. Maida Hamadi Abdallah, Mb ”
12. Mhe. Hawa Subira Mwaifunga, Mb ”
13. Mhe. Oliver Daniel Semuguruka, Mb ”
14. Mhe. Hassan Seleman Mtenga, Mb ”
15. Mhe. Asia Abdulkarimu Halamga, Mb ”
16. Mhe. Juliana Daniel Shonza, Mb ”
17. Mhe. Taska Restituta Mbogo, Mb ”
18. Mhe. Lucy Thomas Mayenga, Mb ”
19. Mhe. Suleiman Haroub Suleiman, Mb ”

20. Mhe. Munira Mustafa Khatibu, Mb ”
21. Mhe. Dkt Florence G. Samizi, Mb ”
22. Mhe. Agnes Mathew Marwa, Mb ”
23. Mhe. Godwin Emmanuel Kunambi, Mb ”
24. Mhe. Mwanakhamis Kassim Said, Mb ”
25. Mhe. Joseph Zacharius Kamonga, Mb ”
26. Mhe. Timotheo Paul Mnzava, Mb ”

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Mhe. Rais wetu mpendwa Mama Samia Suluhu Hassan kwa kuipatia Wizara ya Maliasili na Utalii **Shilingi Bilioni 90.2** ambazo ni fedha za Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO-19 ambazo zinalenga kuchochea ukuaji wa sekta ya utalii. Aidha, tunapongeza hatua ya Rais kama mkuu wa nchi kuwa mstari wa mbele kuhamasisha utalii kupitia *royal tour* ambayo imechangia kuongeza idadi ya watalii nchini.

kwa namna ya kipekee napenda kumpongeza Mhe. Dr Tulia Akson (Mb) kwa kuchaguliwa kuwa Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuchukua nafasi hii kuwashukuru Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi Mhe. Dkt. Angeline S. Mabula (Mb), na Naibu wake Mhe. Ridhiwani J. Kikwete, (Mb) Waziri wa Maliasili na Utalii Mhe. Dkt. Damas D. Ndumbaro (Mb) na Naibu wake Mhe. Mary F. Masanja, (Mb) pamoja na watendaji wote wa Wizara hizo kwa ushirikiano waliouonesha katika kipindi chote ambacho Kamati imekuwa ikitekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, nimshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Nanelwa J. Mwiambi (ndc) kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake ipasavyo wakati wote. Vilevile, nimshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, akisaidiwa na Wakurugenzi Wasaidizi Ndg. Dickson M. Bisile na Ndg. Gerald S. Magili, Bila kuwasahau Makatibu walioandaa taarifa hii akiwemo, Ndg. Ramadhan Abdallah, Ndg. Monica Mwamunyange, Ndg. Elieka Saanya na Ndg. Rehema Kipera pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Mwimbe John.

4.2 HOJA

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza shughuli zilizotekelezwa na Kamati, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji shughuli hizo, na pia maoni na mapendekezo ya Kamati, sasa naomba kutoa hoja kwamba, Bunge sasa lipokee, kujadili na hatimaye kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii pamoja na maoni na mapendekezo yaliyomo katika taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Ally Juma Makoa, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA ARDHI,

MALIASILI NA UTALII

Februari, 2022